فصلنامهٔ مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز
سال سی و دوم، شمارهٔ ۱۳۵، پاییز ۱۴۰۵، صص ۲۶۸- ۲۴۷

حیثیتی‌شدن تهدید در گفتمان رسمی روسیه و اوکراین
(نظریه ریچارد ند لیبو)

رضا بتوئی[۱]
ولی گلمحمدی[۲]

چکیده

این پژوهش بررسی می‌کند که گفتمان رسمی روسیه و اوکراین چگونه تهدیدهای مادی و امنیتی را از طریق روایت‌های تاریخی و هویتی به تهدیدهایی حیثیتی تبدیل می‌کند و سازش را در معرض بازنمایی منفی قرار می‌دهد. پژوهش با روش تحلیل اسنادی کیفی و تحلیل مضمون هدایت‌شده، ۵۰ سند رسمی روسی و اوکراینی را در بازه ۲۰۱۴ تا پایان ۲۰۲۲ بررسی کرده است. چارچوب تحلیلی بر نظریه فرهنگی ریچارد ند لیبو و مفاهیم تیموس، منزلت، بازشناسی و کرامت استوار است. یافته‌ها نشان می‌دهد در هر دو گفتمان، روایت تاریخی و مرزبندی خود/دیگری با ادعاهای منزلتی و بازشناسانه پیوند می‌خورند و در برخی اسناد، تهدیدهای مادی با هویت، استقلال، بقا و آینده جمعی صورت‌بندی می‌شوند. در این شرایط، سازش یا امتیازدهی می‌تواند با زبان تسلیم، خیانت، مماشات یا تحقیر بازنمایی شود و سیاست‌های تقابلی در قالب ضرورت دفاعی، اخلاقی یا تاریخی مشروعیت یابند. بااین‌حال، شواهد مربوط به آتش‌بس، مذاکرات و راه‌حل‌های سیاسی نشان می‌دهد این الگو خطی یا جبرگرایانه نیست. مقاله علت جنگ یا انگیزه‌های پنهان تصمیم‌گیران را تعیین نمی‌کند، بلکه منطق توجیهی و سازوکار معنایی گفتار رسمی را تحلیل می‌کند.

• واژگان کلیدی:
تیموس، جنگ روسیه و اوکراین، بازشناسی، نظریه فرهنگی روابط بین‌الملل، منزلت.

درجهٔ مقاله: علمی- پژوهشی
تاریخ دریافت مقاله: تاریخ پذیرش مقاله:

[۱]. کارشناسی ارشد روابط بین الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، تهران، جمهوری اسلامی ایران. reza.batouie@modares.ac.ir
[۲]. نویسنده مسئول و دانشیار روابط بین الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، تهران، جمهوری اسلامی ایران. vali.golmohammadi@modares.ac.ir

مقدمه

منازعه روسیه و اوکراین از سال ۲۰۱۴ به رویارویی پایدار با ابعـاد نظـامی، امنیتـی و سـرزمینی تبدیل شد و با آغاز تهاجم تمام‌عیار روسیه در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ وارد مرحله‌ای تازه گردید. بخش مهمی از پژوهش‌های موجود، بحران را بر پایه عوامل مادی و ساختاری، از جمله گسترش ناتو به شرق، موازنه قوا، رقابت‌های ژئوپلیتیکی و موقعیت راهبردی اوکراین بررسـی کرده‌انـد (سـمیعی اصفهانی و فرهمند، ۱۴۰۱). این عوامل برای شناخت بستر امنیتی منازعه ضروری‌اند؛ بااین‌حال، وجود یک تهدید مادی به‌تنهایی روشن نمی‌کند که آن تهدید در گفتـار سیاسـی چگونـه معنـا می‌یابد و چگونه با هویت، شأن، استقلال و آینده تاریخی کنشگران پیوند می‌خورد.

ازاین‌رو، فهم جامع منازعه مستلزم توجه هم‌زمان به واقعیت‌های مادی و نحوه بازنمایی آن‌ها در گفتمان رسمی است. در رویکرد امنیتی‌سازی[1]، تهدید صرفاً واقعیتی مادی و ازپیش‌داده‌شـده نیست، بلکه می‌تواند از طریق کنش‌های گفتاری و در رابطه با مخاطبان، به‌عنوان خطری وجودی علیه یک مرجع امنیت[2] صورت‌بندی شود (Innes, 2024). در این فرایند، سازش یا عقب‌نشـینی سیاسی ممکن است با مفاهیمی چون تسلیم، خیانت، مماشات یا پذیرش تحقیر بازنمـایی شـود. وقتی تهدید امنیتی به‌صورت خطری علیه هویت جمعی، استقلال یـا شـأن تـاریخی معنـا پیـدا می‌کند، موضوع از قلمرو سیاست‌گذاری عادی فراتر می‌رود و دفـاع علنـی از مصـالحه دشـوارتر می‌شود (Hu, 2023). پژوهش حاضر این پیوندها را نه اثبات‌کننده رابطـه‌ای مکـانیکی و قطعـی میان گفتمان و تصمیم‌های عملیاتی، بلکه سازوکارهایی معنایی و قابل‌ردیابی در مواضع و اسـناد رسمی در نظر می‌گیرد و بررسی می‌کند.

با وجود گستردگی تبیین‌های مادی و هویتی درباره جنگ اوکـراین، پژوهش‌هـای تطبیقـی کمتری به این مهم پرداخته‌اند که گفتمان رسمی دو طرف چگونه با بازخوانی گذشته، مرزبندی میان «خود» و «دیگری»، بیان احساس زیان و مطالبه جایگاه، تهدیدهای عینی را به تهدیدهایی حیثیتی تبدیل می‌کند. این پژوهش با تمرکز بر اسناد رسمی روسیه و اوکراین از سال ۲۰۱۴ تا پایان ۲۰۲۲، در پی پاسخ‌گویی به این خلأ تجربی و نظری است. در این بـازه، گفتمـان رسـمی مسکو بیشتر بر پیوستگی تمدنی، اعاده جایگاه قدرت بزرگ و مهـار نفـوذ غـرب تأکیـد دارد؛ در مقابل، گفتمان رسمی کی‌یف بر استقلال تاریخی، عاملیت سیاسی، برابری حقوقی و رد موقعیت تابع یا منطقه حائل تکیه می‌کند.

---

[1]. Securitization
[2]. Referent Object

چارچوب نظری پژوهش بر نظریه فرهنگی روابط بین‌الملل[۱] از ریچارد ند لیبو[۲] استوار است؛ نظریه‌ای که رفتار سیاست خارجی را صرفاً با محاسبات مادی سود و زیان توضیح نمی‌دهد و به نقش شأن جمعی، افتخار، احترام و واکنش به تحقیر در تعریف منافع و ادراک ناامنی توجه می‌کند (Lebow, 2022, pp. 114–117). در این چارچوب، «تیموس[۳]» به حساسیت نسبت به عزت، احترام و تحقیر اشاره دارد و در کنار مفاهیم «منزلت[۴]» و «بازشناسی[۵]» مبنای تحلیل متون قرار می‌گیرد. منزلت ناظر بر جایگاه و احترام مورد مطالبه یک کنشگر در نظام بین‌الملل است؛ بازشناسی نیز به پذیرش یا انکار هویت، استقلال و عاملیت سیاسی او مربوط می‌شود. «کرامت[۶]» در این پژوهش نه به‌عنوان انگیزه‌ای مستقل در نظریه لیبو، بلکه به‌مثابه مفهومی هنجاری و مکمل برای تحلیل زبان استقلال‌خواهی و صیانت از ارزش‌های جمعی به کار می‌رود.

پرسش اصلی پژوهش آن است که روایت‌های تاریخی و هویتی در گفتمان رسمی روسیه و اوکراین از چه سازوکارهایی خطرهای عینی و مادی را به تهدیدهایی وجودی و حیثیتی تبدیل می‌کنند و این فرایند در چه شرایطی مصالحه یا عقب‌نشینی راهبردی را پرهزینه و دشوار برای توجیه می‌سازد. در همین راستا، پژوهش بررسی می‌کند که گفتمان‌های رسمی دو کشور چگونه با اتکا به روایت‌های تاریخی، مرز میان خود و دیگری و جایگاه سیاسی طرفین را برمی‌سازند؛ این مضامین چگونه با تیموس، منزلت‌خواهی و مطالبه بازشناسی پیوند می‌خورند؛ و متون رسمی با چه شگردهایی انعطاف سیاسی را به‌صورت تسلیم، مماشات، خیانت یا تحقیر ملی بازنمایی می‌کنند و رویکردهای سخت و پرهزینه را ذیل ضرورت‌های دفاعی، اخلاقی یا تاریخی مشروعیت می‌بخشند.

گزاره تحلیلی مقاله این است که هرگاه روایت‌های تاریخی و هویتی، کنشگر رقیب را تهدیدی علیه موجودیت، استقلال، جایگاه بین‌المللی یا آینده تاریخی یک جامعه بازنمایی کنند، تهدیدهای مادی در سطح گفتمان رسمی می‌توانند معنایی حیثیتی و وجودی پیدا کنند. در چنین فضایی، مصالحه یا عقب‌نشینی سیاسی ممکن است با برچسب‌هایی چون تسلیم، خیانت، مماشات یا پذیرش تحقیر صورت‌بندی شود و سیاست‌های پرهزینه تقابلی در قالب تکالیف دفاعی، اخلاقی یا ضرورت‌های تاریخی توجیه شوند. این گزاره ناظر بر سازوکار معنایی و بازنمایی در اسناد رسمی است و ادعای اثبات رابطه علّی مکانیکی میان گفتار رسمی و تصمیم‌های عملیاتی نظامی را ندارد.

---

1. Cultural Theory of International Relations
2. Richard Ned Lebow
3. Thymos
4. Status (international standing)
5. Recognition
6. Dignity

برای هدایت تحلیل، پژوهش شش مؤلفه مرتبط را در قالب شبکه‌ای از پیوندهای معنایی در نظر می‌گیرد، نه به‌صورت مراحلی با توالی زمانی ثابت. این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: روایت تاریخی و هویتی؛ بازنمایی خود و دیگری؛ صورت‌بندی تیموتیک و مطالبات منزلتی و بازشناسانه؛ پیوند دادن خطر مادی با شأن و بقای جمعی؛ بازنمایی منفی سازش؛ و مشروعیت‌بخشی گفتمانی به سیاست‌های پرهزینه. حضور دست‌کم پنج مؤلفه از شش مؤلفه در یک سند برای تشخیص هم‌نشینی گسترده اجزای شبکه در مرحله تحلیل به کار می‌رود. این قاعده معیار انتخاب اسناد یا تقسیم آن‌ها به مستقیم و زمینه‌ای نیست و به‌منزله فراوانی آماری یا اثبات رابطه علّی تفسیر نمی‌شود.

مبانی نظری و چارچوب تحلیلی. نظریه فرهنگی لیبو و مفاهیم کلیدی. نظریه فرهنگی روابط بین‌الملل ریچارد ند لیبو، رفتار سیاسی را صرفاً محصول محاسبه منافع مادی نمی‌داند، بلکه تعامل انگیزه‌های مادی، عقلانی و حیثیتی را در تعریف منافع و ادراک تهدید برجسته می‌سازد (Lebow, 2008, pp. 14–15). لیبو سه انگیزه بنیادینِ «اشتها» (منافع مادی)، «عقل» و «روح» (تیموس) را از یکدیگر متمایز می‌کند و «ترس» را نیز عاملی مهم در وضعیت‌های ناامنی برمی‌شمارد (Lebow, 2010, p. 15). تمرکز تحلیلی پژوهش حاضر بر تیموس است که در نظریه لیبو به حساسیت حیثیتیِ مرتبط با خودارزشمندی، افتخار، احترام و واکنش در برابر تحقیر اشاره دارد (Lebow, 2010, p. 65). با این حال، این مقاله در پی سنجش مستقیم وضعیت روانی یا انگیزه‌های درونی رهبران نیست؛ بلکه تیموس و ترس را به ترتیب از طریق نشانه‌های گفتمانیِ عزت، تحقیر و بی‌عدالتی حیثیتی (کد TH) و بازنمایی زبانیِ خطر و ناامنی (کد FE) در اسناد رسمی ردیابی می‌کند.

به‌منظور دقت تحلیلی و جلوگیری از تداخل مفهومی، در این مطالعه میان تیموس، منزلت، بازشناسی و کرامت تمایز گذاشته می‌شود. در حالی که تیموس بیانگر حساسیت حیثیتی و عزت‌خواهی است، «منزلت» (ST) تجلی سیاسی و بیرونی این انگیزه در نظام بین‌الملل است و بر جایگاه، رتبه و احترامی دلالت دارد که دولت‌ها در سلسله‌مراتب بین‌المللی مطالبه می‌کنند. «بازشناسی» (RE) فرایندی بیناذهنی و اجتماعی است که در جریان آن، ادعای هویت، استقلال و عاملیت سیاسی یک کنشگر از سوی دیگر بازیگران تصدیق یا انکار می‌شود (Lebow, 2010, pp. 65–73). همچنین، مفهوم «کرامت» (DG) نه به عنوان انگیزه‌ای مستقل در مدل لیبو، بلکه

در مقام کدی هنجاری و مکمل به کار می‌رود تا نشان دهد مطالبات استقلال، آزادی و بازشناسی چگونه در زبان اخلاقیِ شأن جمعی صورت‌بندی می‌شوند.

در این چارچوب، هم‌سو با برداشت‌های انتقادی از امنیتی‌سازی که تهدید را برساخته‌ای زبانی و بیناذهنی می‌دانند (Charrett, 2009, pp. 13–15) و دیدگاه امنیت هستی‌شناختی که ناامنی را با ابهام در مرزهای هویتی خود و دیگری مرتبط می‌سازد (Chernobrov, 2016, pp. 350–351)، «تهدید حیثیتی[1]» (ID) به پیوند گفتمانی میان یک خطر مادی یا نظامی با نفی هویت، سلب استقلال، تحقیر جمعی یا از دست رفتن آینده تاریخی اشاره دارد. هنگامی که خطرات امنیتی چنین بار معنایی و حیثیتی به خود می‌گیرند، تعهدات علنی رهبران هزینه‌های سیاسی عقب‌نشینی را افزایش می‌دهد (Leventoğlu & Tarar, 2005, pp. 419–420)؛ به گونه‌ای که در سطح گفتمان رسمی، سازش یا امتیازدهی در معرض بازنمایی منفی با واژگانی چون «تسلیم»، «خیانت» یا «مماشات» (کد SC) قرار می‌گیرد و پیگیری سیاست‌های تقابلی و پرهزینه، ماهیتی دفاعی، ضروری، اخلاقی و تاریخی (کد LP) پیدا می‌کند.

مدل تحلیلی و رویکردهای مکمل. برای ردیابی نحوه تبدیل خطرات امنیتی به تهدیدهای حیثیتی در گفتمان رسمی روسیه و اوکراین، مفاهیم برآمده از نظریه لیبو را نمی‌توان در خلأ به کار برد؛ بلکه باید آن‌ها را در پیوند با متغیرهای ساختاری و هویتیِ مکمل صورت‌بندی کرد. در واقع، هر یک از رویکردهای موجود در روابط بین‌الملل، تنها بخشی از زنجیره معنایی این منازعه را روشن می‌سازند: نوواقع‌گرایی[2] بستر مادی بحران، یعنی فشارهای ساختاری و معمای امنیتِ[3] ناشی از جابه‌جایی قدرت را توضیح می‌دهد (Waltz, 1979; Jervis, 1978)؛ سازه‌انگاری[4] و نظریه امنیت هستی‌شناختی[5] نشان می‌دهند که این فشارهای مادی چگونه در بستر روایت‌های تاریخی، مرزبندی میان خود و دیگری و نیاز دولت‌ها به حفظ ثبات هویتی معناگذاری می‌شوند (Wendt, 1999; Mitzen, 2006)؛ و ادبیات منزلت نیز منطق رقابت طرفین بر سر کسب اعتبار و تثبیت جایگاه در سلسله‌مراتب بین‌المللی را برجسته می‌سازد (Larson et al., 2014). با این حال، کارکردِ پیونددهنده نظریه فرهنگی لیبو در این پژوهش آن است که نشان می‌دهد چگونه تلاقیِ این ناامنی‌های مادی و روایت‌های هویتی،

---

1. Identity- and Status-Related Threat
2. Neorealism
3. Security Dilemma
4. Constructivism
5. Ontological Security

از رهگذر حساسیت نسبت به تحقیر و مطالبات بازشناسانه، به پرهزینه شدنِ نمادین سازش و مشروعیت‌بخشی به سیاست‌های تقابلی منجر می‌شود.

بر مبنای این هم‌افزایی نظری، مدل تحلیلی پژوهش در قالب یک شبکه مفهومی شش‌مؤلفه‌ای طراحی شده است که حلقه‌های آن در متون رسمی با یکدیگر هم‌نشینی دارند: در گام نخست، روایت‌های تاریخی و هویتی (HI) بستری برای بازخوانی گذشته فراهم می‌کنند و به مرزبندی نمادین میان «خود» و «دیگری» (SO) شکل می‌دهند. بر این شالوده هویتی، صورت‌بندی تیموتیک[1]، مطالبه منزلت، بازشناسی و کرامت هنجاری (TH, ST, RE, DG) پدید می‌آید که بر شأن جمعی، اعتراض به بی‌عدالتی تاریخی و نفی فرودستی متمرکز است. در ادامه، با گره خوردنِ بازنمایی ناامنی‌های مادی با این حساسیت‌های هویتی، تهدید حیثیتی (FE, ID) تکوین می‌یابد؛ وضعیتی که در آن، خطر نظامی هم‌سنگِ نفی موجودیت و آینده تاریخی قلمداد می‌شود. پیامد گفتمانی این وضعیت، بازنمایی سازش به مثابه گزینه‌ای پرهزینه (SC) و هم‌ارز با «تسلیم»، «خیانت» یا «مماشات» است که در نهایت، به مشروعیت‌بخشی گفتمانی به سیاست‌های تقابلیِ سخت (LP) در چارچوب ضرورت‌های دفاعی، اخلاقی یا تاریخی می‌انجامد. این شبکه شش‌مؤلفه‌ای صرفاً الگویی تفسیری برای کشف پیوندهای معنایی در اسناد رسمی است و مدعی اثبات توالی زمانی قطعی یا رابطه علّی خطی در تصمیم‌گیری عملیاتی نیست.

روش‌شناسی پژوهش. این مطالعه با رویکردی کیفی، تطبیقی و تبیینی ـتفسیری و با استفاده از تحلیل اسنادی و تحلیل مضمون هدایت‌شده[2] انجام شده است. هدف پژوهش، ردیابی چگونگی پیوندخوردن تهدیدهای مادی با معانی هویتی و حیثیتی در گفتمان رسمی روسیه و اوکراین است. منطق تحلیل بر بررسی هم‌نشینی مؤلفه‌های یک شبکه مفهومی استوار است؛ ازاین‌رو، مشاهده این هم‌نشینی‌ها نه آزمون آماری است و نه به‌تنهایی رابطه‌ای علّی و خطی میان گفتار رسمی و تصمیم‌های عملی دولت‌ها را اثبات می‌کند.

پیکره پژوهش شامل ۵۰ سند رسمی، مشتمل بر ۲۵ سند روسی و ۲۵ سند اوکراینی، در بازه زمانی ۲۰۱۴ تا پایان ۲۰۲۲ است. آغاز این بازه با شروع منازعه سرزمینی بر سر کریمه و دونباس و پایان آن با بررسی پیامدهای گفتمانی تهاجم سراسری فوریه ۲۰۲۲ مرتبط است. اسناد بر اساس چهار معیار انتخاب شدند: صدور از سوی مراجع عالی حاکمیتی، از جمله

---

[1]. شیوه‌ای از بیان یا تفسیر که در آن یک مسئله فقط تهدیدی مادی یا امنیتی تلقی نمی‌شود، بلکه به منزلت، کرامت، غرور جمعی یا نیاز به بازشناخته‌شدن نیز پیوند می‌خورد.

[2]. Directed Thematic Analysis

ریاست‌جمهوری، پارلمان و شوراهای امنیت ملی؛ انتشار در بازه زمانی پژوهش؛ ارتباط محتوایی با موضوع هویت و امنیت؛ و هم‌زمانی با نقاط عطف بحران.

برای توضیح نقش اسناد در تحلیل، آن‌ها بر اساس کارکرد غالبشان در استدلال مقاله بـه دو دسته تقسیم شدند. سند «مستقیم» سندی است که گزاره‌ها یا بندهای آن بـه‌طور مشـخص در بخش یافته‌ها برای تحلیل سازوکارهای مورد مطالعه به کار رفته و مبنای اصـلی تفسـیر شـواهد قرار گرفته است. سند «زمینه‌ای» سندی است که عمدتاً برای روشـن‌کردن زمینـه تـاریخی یـا دیپلماتیک، یا ارائه شواهد محدودکننده و نمونه‌های مربوط به مذاکره، آتش‌بس و راه‌حل سیاسی استفاده شده و مبنای اصلی استنتاج‌های تحلیلی مقاله نیست. اگر سندی هر دو کارکرد را داشته باشد، بر اساس نقشی که در استدلال مقاله داشته است در یکی از این دو دسته قـرار می‌گیـرد. این تقسیم‌بندی بر مبنای نقش تحلیلی و نحوه استفاده از هر سند انجام شده است، نه بر اساس شمارش کدها یا قاعده حضور پنج مؤلفه از شش مؤلفه. از مجموع ۵۰ سند، ۲۹ سند مستقیم ــ ۱۱ سند روسی و ۱۸ سند اوکراینی ــ و ۲۱ سند زمینه‌ای ــ ۱۴ سند روسی و ۷ سند اوکراینی ــ هستند. این تقسیم‌بندی به معنای نمونه‌گیری آماری یا نمایندگی کل گفتار رسمی دو کشور نیست؛ در ادامه جدول ۱ دوره زمانی، توزیع و کارکرد تحلیلی اسناد را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱. دوره زمانی، توزیع و کارکرد تحلیلی اسناد

بُعد طبقه‌بندی	طبقه / کشور	تعداد اسناد	اسناد مستقیم	اسناد زمینه‌ای	کارکرد تحلیلی
کشور	روسیه	۲۵	۱۱	۱۴	تحلیل گفتمان رسمی روسیه در دو دوره زمانی
کشور	اوکراین	۲۵	۱۸	۷	تحلیل گفتمان رسمی اوکراین در دو دوره زمانی
مجموع	کل پیکره	۵۰	۲۹	۲۱	مقایسه تطبیقی دو پیکره اسنادی

منبع: تدوین نویسنده

در این پژوهش واحد تحلیل «گزاره یا بند معنادار» است. تحلیل داده‌هـا نیـز در چهـار گـام انجام شده است: طبقه‌بندی ساختاری اسناد؛ استخراج پاره‌گفتارهای مرتبط با موضوع پـژوهش؛ کدگذاری بافت‌محور؛ و بازسازی پیوندهای معنایی میان کدها. کدگذاری به‌صورت دستی و در دو سطح انجام گرفت: دلالت صریح، شامل واژگان و گزاره‌های آشکار متن؛ و اسـتنباط نزدیـک بـه

متن، شامل پیوندهای مفهومی‌ای که از بافت همان سند قابل‌ردیابی‌اند. نشانگرهای جدول ۲ راهنمای کدگذاری بوده‌اند، اما تشخیص هر کد با توجه به بافت متن صورت گرفته است، نه صرفاً بر مبنای وجود یک واژه منفرد.

شبکه تحلیلی پژوهش شامل شش مؤلفه مفهومی و ده کد عملیاتی است: روایت تاریخی ـ هویتی (HI)؛ مرزبندی خود/دیگری (SO)؛ صورت‌بندی تیموتیک، منزلتی، بازشناسانه و کرامتی (TH، ST، RE و DG)؛ بازنمایی ناامنی و تهدید حیثیتی (FE و ID)؛ بازنمایی هزینه نمادین سازش (SC)؛ و مشروعیت‌بخشی گفتمانی (LP). بنابراین، در ارزیابی شبکه، این شش مؤلفه مبنای شمارش‌اند و کدهای زیرمجموعه هر مؤلفه جداگانه به‌عنوان مؤلفه‌های مستقل شمرده نمی‌شوند. قاعده «حضور دست‌کم پنج مؤلفه از شش مؤلفه» در مرحله تحلیل برای تشخیص هم‌نشینی گسترده اجزای شبکه در یک سند به کار می‌رود؛ این قاعده معیار گزینش اسناد یا تقسیم آن‌ها به اسناد مستقیم و زمینه‌ای نیست و به‌منزله فراوانی آماری یا اثبات رابطه علّی نیز تفسیر نمی‌شود. جدول ۲ تعریف عملیاتی کدها و نشانگرهای متنی اصلی را ارائه می‌کند.

جدول شماره ۲. تعریف عملیاتی مفاهیم و کدهای تحلیلی

مفهوم تحلیلی	تعریف عملیاتی	کد	نشانگرهای متنی اصلی
روایت تاریخی– هویتی	استفاده از تاریخ، گذشته، تبار، تمدن، حافظه، میراث، سرآغازهای ملی یا پیوستگی فرهنگی برای تعریف هویت جمعی، مشروعیت سیاسی یا جایگاه یک جامعه سیاسی	HI	تاریخ مشترک، تمدن، هزارسالگی، تبار، میراث، گذشته، ریشه‌های مشترک، سرزمین تاریخی، پیوند فرهنگی، خاطره جمعی
مرزبندی خود/دیگری	ساختن تمایز میان «خود» و «دیگری» از طریق نسبت‌دادن ویژگی‌های هویتی، اخلاقی، سیاسی، تمدنی یا امنیتی به طرف‌ها	SO	ما/آن‌ها، ضدروسیه، متجاوز، بیگانه، غرب‌گرا، وابسته، زورمحور، جامعه متمدن، دشمن، جهان روسی[1]، اروپا
تیموس / صورت‌بندی تیموتیک	بازنمایی عزت، افتخار، غبن، تحقیر، اهانت، افول، بی‌عدالتی حیثیتی یا جریحه‌دارشدن شأن جمعی؛ کدی برای نشانه‌های گفتمانی حساسیت حیثیتی، نه سنجش احساس واقعی رهبران	TH	تحقیر، غارت، توهین، اهانت، بی‌عدالتی تاریخی، افول، افتخار، عزت، شرافت، شکوه ازدست‌رفته، بی‌احترامی

[1]. Russian World

منزلت	بازنمایی جایگاه مطلوب، شایسته یا ادعاشده یک دولت در سلسله‌مراتب بین‌المللی و اعتراض به نادیده‌گرفتن نقش، اعتبار یا احترام آن	ST	قدرت بزرگ، نقش ویژه، جایگاه تاریخی، احترام، اعتبار، بازیگر مستقل، برابری جایگاهی، منافع حیاتی، نقش محوری
بازشناسی	بازنمایی پذیرش، انکار یا مناقشه بر سر هویت، استقلال، عاملیت سیاسی، برابری حقوقی یا ادعای نقش یک کنشگر از سوی بازیگر دیگر	RE	به‌رسمیت‌شناختن، انکار هویت، استقلال، عاملیت، برابری، حق تعیین سرنوشت، پذیرش، نفی دولت‌بودگی، حق انتخاب
کرامت	پیوند آزادی، استقلال، حق انتخاب، حاکمیت یا مقاومت با زبان اخلاقی شأن، حرمت، شرافت و ارزش‌های غیرقابل معامله؛ کدی هنجاری و کمکی، نه انگیزه‌ای مستقل در نظریه لیبو	DG	کرامت، آزادی، شرافت، حرمت، شأن، حق انتخاب، اصول غیرقابل‌معامله، وجدان بشری، ارزش انسانی
بازنمایی ناامنی	معرفی یک بازیگر، روند یا رخداد به‌عنوان خطر فیزیکی، نظامی، سرزمینی یا امنیتی علیه حاکمیت، بقا یا امنیت ملی	FE	تهدید، محاصره، خطر، حمله، تجاوز، موشک، پایگاه نظامی، گسترش ناتو، خطوط قرمز، اشغال، ناامنی
تهدید حیثیتی	پیوند یک خطر مادی یا امنیتی با نفی هویت، سلب استقلال، تحقیر جمعی، تهدید به بقا، یا ازدست‌رفتن آینده تاریخی	ID	تهدید تمدنی، ضدروسیه، نفی موجودیت، خطر برای آینده تاریخی، نابودی ملت، انکار هویت، از دست رفتن استقلال، تهدید علیه کرامت
بازنمایی هزینه نمادین سازش	صورت‌بندی سازش، عقب‌نشینی، امتیازدهی یا مماشات به‌عنوان تسلیم، خیانت، ننگ، تحقیر، شکست اخلاقی یا تباهی آینده	SC	تسلیم، خیانت، مماشات، عقب‌نشینی ننگین، واگذاری، شکست، تباهی آینده، پذیرش تحقیر، سازش‌ناپذیری
مشروعیت‌بخشی گفتمانی	توجیه یک سیاست، اقدام یا هزینه مشخص در قالب دفاعی، ضروری، اخلاقی، تاریخی یا ناگزیر	LP	ضرورت تاریخی، دفاع از ملت، فداکاری، اقدام ناگزیر، پایان راه‌های مسالمت‌آمیز، دفاع مشروع، وظیفه اخلاقی، حفظ موجودیت

منبع: تدوین نویسنده

۱. یافته‌ها

واکاوی ۵۰ سند رسمی نشان می‌دهد که متغیرهای مادی و معانی حیثیتی در دو منظومه گفتمانی روسیه و اوکراین از طریق سازوکارهای متمایز اما شبیه از لحاظ ساختاری به یکدیگر پیوند می‌خورند. در هر دو مورد، گزاره‌های مستخرج از اسناد از بازنمایی هویت و مطالبه منزلت تا حیثیتی شدن تهدید و توجیه سیاست‌های پرهزینه بر پایه شبکه تحلیلی پژوهش سامان یافته‌اند.

گفتمان رسمی روسیه. پیوستار تمدنی و مرزبندی خود/دیگری: در اسناد رسمی فدراسیون روسیه، مناسبات با اوکراین غالباً بر شالوده یک پیوستار تاریخی، فرهنگی و معنوی صورت‌بندی می‌شود (دهقانی فیروزآبادی و امیری، ۱۳۹۷). در خطابه ۱۸ مارس ۲۰۱۴، الحاق کریمه نه صرفاً یک موضوع سرزمینی، بلکه بازگشت به «تاریخ و غرور مشترک» میان روس‌ها، اوکراینی‌ها و بلاروس‌ها و پیوند با ریشه‌های دینی مشترک تعریف می‌گردد (RU-01، بند ۳؛ کد HI). همین منطق در مقاله ژوئیه ۲۰۲۱ ولادیمیر پوتین نیز تکرار می‌شود که در آن، روس‌ها و اوکراینی‌ها «یک ملت و یک کل واحد» معرفی شده‌اند (RU-10، بند ۱؛ کد HI). در ادامه همین متن، شکل‌گیری هویت مستقل اوکراین در قالب پروژه «ضدروسیه[1]» و به عنوان ابزاری برای رویارویی غرب با مسکو بازنمایی می‌شود (RU-10، بند ۳۷؛ کد SO)؛ افزون بر این، در خطابه ۲۱ فوریه ۲۰۲۲ نیز اوکراین مدرن، محصول مصنوعی سیاست‌های بلشویکی و «اوکراینِ لنین» خوانده می‌شود (RU-12، بندهای ۱۰ و ۵۳–۵۵؛ کدهای SO و RE). بدین ترتیب، در گفتمان روسی، خود بر پایه پیوستگی تاریخی و جایگاه ویژه تمدنی تعریف شده و دیگری به مثابه اوکراینِ بیگانه‌گرا و تبدیل‌شده به ضدروسیه برساخته می‌شود.

صورت‌بندی تیموتیک در اسناد روسی با بهره‌گیری از واژگانی چون زیان، غارت و اعتراض به بی‌عدالتی تاریخی نمود می‌یابد. در سخنرانی الحاق کریمه، پوتین تصریح می‌کند که روسیه پس از فروپاشی شوروی نه فقط فریب خورد، بلکه مستقیماً «غارت» شد و مردم این کشور هرگز با این «بی‌عدالتی تاریخی» کنار نیامدند (RU-01، بندهای ۹ و ۱۱). این گزاره‌ها، در سطح متن، بیانگر احساس تحقیر و جریحه‌دار شدن عزت جمعی و اعتراض به نادیده گرفته شدن جایگاه گذشته مسکو هستند.

---

[1]. Anti-Russia

در همین چارچوب، مطالبه منزلت با تأکید بر شناسایی روسیه به عنوان یک قدرت تأثیرگذار پیوند می‌خورد؛ به گونه‌ای که در اسناد سال ۲۰۱۴، روسیه «بازیگری مستقل و فعال» تعریف می‌شود که منافع حیاتی آن باید مورد احترام بین‌المللی قرار گیرد (RU-01، بند ۲۲). همچنین، به‌رسمیت شناختن استقلال جمهوری‌های خودخوانده دونتسک و لوهانسک در آستانه تهاجم سال ۲۰۲۲، در تحلیل حاضر، نمونه‌ای از بازتعریف رسمی مرزهای شناسایی و عاملیت سیاسی در منطقه تلقی می‌شود؛ بازتعریفی که با ادعای روسیه درباره نقش و منافع ویژه خود در نظم امنیتی پیرامونی پیوند دارد (RU-12، بند ۶۰). این اسناد نشان می‌دهند که ادعای منزلت و زبان اعتراض به انکار یا نادیده گرفته شدن آن، در گفتار رسمی روسیه در کنار یکدیگر ظاهر می‌شوند.

در متون رسمی روسیه، تهدید امنیتی به‌صورت هم‌زمان در دو سطح مادی و حیثیتی بازنمایی می‌شود. در بعد مادی، پیشروی ناتو به شرق، استقرار سامانه‌های رزمی و کاهش فاصله تسلیحات تهاجمی تا مسکو برجسته می‌گردد؛ چنان‌که در خطابه ۲۱ فوریه ۲۰۲۲، رسیدن موشک‌های تاماهاوک به پایتخت در کمتر از ۳۵ دقیقه، به قرار گرفتن «چاقو زیر گلو» تشبیه می‌شود (RU-12، بند ۵۶). هم‌زمان، در بعد حیثیتی، جدایی فرهنگی اوکراین و تقویت پروژه «ضدروسیه» خطری هم‌سنگ یا هم‌تراز با تهدیدهای نظامی بازنمایی می‌شود (RU-10، بند ۳۲)؛ صورت‌بندی‌ای که خطر امنیتی را با بنیادهای هویتی و آینده تاریخی پیوند می‌دهد.

این هم‌نشینی هویتی و نظامی، سازش یا عقب‌نشینی را در گفتمان رسمی به گزینه‌ای هزینه‌زا و تحقیرآمیز بدل می‌کند. برای نمونه، در تحولات ۲۰۱۴، عدم حمایت از روس‌تباران کریمه با واژه «خیانت» صورت‌بندی می‌شود (RU-01، بند ۱۵). در پیام آغاز عملیات نظامی در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ نیز شرایط موجود «مسئله مرگ و زندگی»، تهدید علیه «آینده تاریخی ملت» و خطری برای «موجودیت کشور» خوانده می‌شود (RU-13، بند ۳). این ادبیات، امکان عقب‌نشینی در برابر تهدیدِ صورت‌بندی‌شده را با مخاطره برای آینده تاریخی و موجودیت کشور پیوند می‌دهد. پس از شروع جنگ نیز مشروعیت‌بخشی به سیاست پرهزینه نظامی از طریق مفاهیم اخلاقی و ارجاع به نصوص دینی درباره فداکاری جان برای حفظ هم‌پیمانان استمرار می‌یابد (RU-14، بند ۳).

با وجود این، گفتمان رسمی روسیه در تمام این دوره وضعیتی کاملاً صلب و تقابلی نداشته است. در اسناد مربوط به توافقات مینسک ۲ و بیانیه‌های رسمی میان سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰، گزاره‌هایی بر محور مذاکره، خودمختاری دونباس در چارچوب حاکمیت اوکراین و راهکارهای سیاسی متمرکز هستند (RU-18; RU-24). افزون بر این، در برخی اسناد، منزلت روسیه نه از

مسیر تنش نظامی، بلکه از مسیر دستاوردهای زیرساختی و توسعه نمادهای قدرت ملی بازنمایی شده است (RU-08; RU-09). این شواهد نشان می‌دهند که زبان منزلتی و هویتی در متون رسمی، به‌طور خودکار یا در همه مقاطع با رد مذاکره و تشدید نظامی درگیری همراه نیست.

گفتمان رسمی اوکراین. در نقطه مقابل، کانون بازنمایی خود در اسناد رسمی اوکراین بر استقلال تاریخی، یکپارچگی جمعی و حق حاکمیت ملی استوار است (Guliashvili, 2023). در خطابه سی‌امین سالگرد استقلال این کشور، اوکراین کشوری با «تاریخی هزارساله» و وارث بلافصل و مستقل تمدن روسِ کی‌یف[1] معرفی می‌شود (UA-04، بند ۱۲؛ کد HI) و هرگونه مصادره میراث تاریخی و مفاخر اوکراینی از سوی دیگران صراحتاً نفی می‌گردد (UA-04، بند ۱۵؛ کدهای HI و RE). در این چارچوب، اتکای روسیه به زور در برابر تعهدات حقوقیِ تفاهم‌نامه بوداپست[2]، بازگشت به «منطق قرون وسطایی» توصیف می‌شود (UA-18، بندهای ۵ و ۶؛ کد SO) و در پیام ۲۴ فوریه ۲۰۲۲، با اشاره به فروافتادن یک «پرده آهنین جدید»، مرزی نمادین میان اوکراینِ متعلق به جهان آزاد و روسیهِ جداشده از جامعه متمدن ترسیم می‌گردد (UA-06، بند ۱؛ کد SO).

صورت‌بندی تیموتیک در اسناد اوکراینی غالباً از مجرای زبانِ نقض تعهدات، بی‌اعتبارشدن تضمین‌های دیپلماتیک و نادیده‌گرفته‌شدن اراده سیاسی این کشور بازتاب می‌یابد. در مصاحبه پیرامون تفاهم‌نامه بوداپست تأکید می‌شود که با پایبند نبودن طرف‌ها به وعده‌ها، ضمانت‌های دیپلماتیک «ضرب در صفر» شده و تداوم این وضعیت برای ملت اوکراین «توهین‌آمیز» است (UA-18، بندهای ۵ و ۶). این گزاره، در سطح متن، زبان اعتراض به تحقیر و بی‌پاسخ ماندن حسن‌نیت را بازنمایی می‌کند.

مطالبه منزلت و بازشناسی نیز با مفاهیمی چون برابری حاکمیتی و خروج از جایگاه دولت تابع پیوند خورده است. در آوریل ۲۰۲۱، زلنسکی تصریح می‌کند که اوکراین قصد ندارد در ناتو و اتحادیه اروپا صرفاً نقش یک مهمان را ایفا کند، بلکه در پی رابطه‌ای برابر و نهادینه‌شده است (UA-19، بند ۳). هم‌راستا با این دیدگاه، در سخنرانی کنفرانس امنیتی مونیخ، ماندن در وضعیت «منطقه حائل دائمی» میان شرق و غرب قاطعانه رد می‌شود (UA-05، بند ۸). در این میان، مفهوم کرامت ابزاری هنجاری برای بیان اخلاقی این مطالبات است؛ چنان‌که در بیانیه‌های مارس ۲۰۲۲، پایبندی به آزادی و شأن جمعی در نقطه مقابل بی‌اعتنایی طرف متجاوز به وجدان

---

[1]. Kyivan Rus
[2]. Budapest Memorandum on Security Assurances (1994)

بشری قرار می‌گیرد (UA-25، بند ۱۲). در نتیجه، عاملیت اوکراین در سطح گفتار رسمی نه صرفاً یک مطالبه سیاسی، بلکه یک مطالبه اخلاقی و بازشناسانه صورت‌بندی می‌شود.

در سطح گفتمانی در متون رسمی اوکراین، تهدید به دو صورت مادی و بالفعل و وجودی و حیثیتی چارچوب‌بندی می‌شود. تجربه تهاجم، اشغال سرزمینی و ویرانی‌ها در اسناد مورد بررسی حضور دارد؛ چنان‌که در سخنرانی کنگره آمریکا، آسمان اوکراین «منبع مرگ» نامیده شده و عمق بحران در قیاس با فجایعی چون پرل هاربر و حملات ۱۱ سپتامبر صورت‌بندی می‌شود (UA-08، بند ۵). افزون بر این، در خطابه کنست رژیم صهیونیستی با کاربست استعاره «راه‌حل نهایی» درباره هویت اوکراین، تهدید در قالبی زیستی، وجودی و هویت‌محور بازنمایی می‌شود (UA-09، بند ۴).

این تصویرسازی وجودی، سازش سرزمینی را در معرض بازنمایی به‌عنوان مماشات، واگذاری حاکمیت یا تکرار خطای تاریخی قرار می‌دهد. در سخنرانی مونیخ پیش از آغاز جنگ، مماشات در برابر تهدیدات از طریق یادآوری وقایع تاریخی دانتسیگ و دانکرک، پیش‌درآمد جنگی فراگیر و فاجعه‌بار معرفی می‌شود (UA-05، بند ۴). این صورت‌بندی، عقب‌نشینی سیاسی در برابر تهدید بازنمایی‌شده را نه راهی برای مصالحه، بلکه احتمالاً تکرار اشتباهی تاریخی نشان می‌دهد. پس از آغاز تهاجم نیز مشروعیت‌بخشی به سیاست پرهزینه مقاومت از مسیر دفاع از ارزش‌های جهان دموکراتیک پی گرفته می‌شود؛ جایی که ایستادگی اوکراین نه‌تنها نبردی ملی، بلکه صیانت از اصول اروپایی و «اقدامی به نام آینده» بازنمایی می‌گردد (UA-07، بند ۱؛ UA-08، بند ۱۲).

با وجود این خطوط تقابلی، اسناد رسمی اوکراین رویکردی سراسر ضددیپلماتیک را نشان نمی‌دهند. در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰، مواضع رسمی اوکراین در مواردی بر گفت‌وگو، پیگیری آتش‌بس، تبادل بازداشت‌شدگان و راه‌حل سیاسی متمرکز بود؛ برای نمونه، پس از نشست سران در قالب نورماندی در پاریس، زلنسکی بر توافق برای آزادی بازداشت‌شدگان بر مبنای «همه در برابر همه» تا ۳۱ دسامبر ۲۰۱۹ تأکید کرد (UA-22؛ UA-11؛ UA-13). بر پایه اسناد بررسی‌شده، امتیازدهی درباره تمامیت ارضی و حاکمیت ملی، به‌ویژه هنگامی که با مماشات در برابر تعرض نظامی پیوند می‌خورد، در معرض بازنمایی منفی قرار می‌گیرد؛ این امر را نباید به خودِ مذاکره و گفت‌وگوی سیاسی تعمیم داد.

۲. مقایسه تطبیقی یافته‌ها

مقایسه دو پیکره اسنادی، از یک‌سو هم‌نشینی برخی سازوکارهای گفتمانی و از سوی دیگر تفاوت در محتوای سیاسی و تاریخی آن‌ها را نشان می‌دهد. در هر دو پیکره، روایت‌های تاریخی و مرزبندی میان خود و دیگری در کنار مطالبات منزلتی و بازشناسانه قرار می‌گیرند و در برخی اسناد، تهدیدهای مادی با هویت، استقلال یا آینده جمعی پیوند می‌یابند. بااین‌حال، موضوع این صورت‌بندی‌ها یکسان نیست: در اسناد روسی، تأکید بیشتری بر نظم امنیتی پیرامونی و جایگاه روسیه دیده می‌شود؛ در اسناد اوکراینی، تهاجم، اشغال، حاکمیت و عاملیت مستقل برجسته‌تر است. در نتیجه، شباهتِ برخی پیوندهای تحلیلی به معنای یکسانیِ روایت‌ها یا هم‌ارزیِ موقعیت‌های دو کشور نیست. جدول ۳ مؤلفه‌های اصلی این مقایسه و نمونه‌های اسنادی آن را خلاصه می‌کند.

جدول شماره ۳. مقایسه تطبیقی یافته ها

مؤلفه تحلیلی	گفتمان رسمی روسیه	گفتمان رسمی اوکراین	کدهای فعال	اسناد نمونه
روایت تاریخی و مرزبندی خود/دیگری	خودِ تاریخی و تمدنی پیوسته؛ اوکراینِ جداشده از این پیوستار و بازنمایی‌شده در قالب ضدروسیه	خودِ مستقل با پیشینه تاریخی و هویت ملی متمایز؛ روسیه در قالب بازیگر زورمحور و ناقض حق تعیین سرنوشت	HI، SO، RE	RU-01، RU-10، RU-12؛ UA-04، UA-06، UA-18
منطق بازنمایی تهدید	پیش‌نگرانه و معطوف به گسترش ناتو، تهدید پیرامونی و تغییر هویت تاریخی منطقه	بالفعل و مرتبط با تهاجم، اشغال و نقض تعهدات	FE، ID	RU-10، RU-12، RU-13؛ UA-08، UA-09، UA-18
منزلت و بازشناسی	احترام به منافع حیاتی و نقش مهم روسیه در ترتیبات امنیتی پیرامونی	برابری حاکمیتی، عاملیت مستقل و نفی وضعیت تابع یا حائل	ST، RE	RU-01، RU-12؛ UA-05، UA-19

زبان هنجاری مکمل	پیوند تاریخی، ارزش‌های دینی، امنیت و فداکاری	کرامت، آزادی، حاکمیت و حق تعیین سرنوشت	DG، LP	RU-14؛ UA-07، UA-25
بازنمایی هزینه سازش	خیانت به هم‌تباران و مخاطره برای آینده تاریخی یا موجودیت کشور	مماشات در برابر تعرض، تکرار خطای تاریخی و تضعیف حاکمیت	SC	RU-01، RU-13؛ UA-05، UA-08
مشروعیت‌بخشی به تقابل	دفاع از امنیت و موجودیت، ضرورت تاریخی و فداکاری	مقاومت ملی، وظیفه اخلاقی و دفاع از ارزش‌های دموکراتیک	LP	RU-13، RU-14؛ UA-07، UA-08

منبع: تدوین نویسنده

در پیکره بررسی‌شده، صورت‌بندی منفیِ برخی سازش‌ها و امتیازدهی‌ها در کنار نمونه‌هایی از مذاکره و پیگیری راه‌حل سیاسی دیده می‌شود. اسناد مرتبط با توافق‌های مینسک و نیز مواضع اوکراین درباره گفت‌وگو، آتش‌بس و تبادل اسرا نشان می‌دهند که گفتمان‌های مورد بررسی را نمی‌توان به‌طور کلی و در همه مقاطع مخالف مذاکره دانست (RU-18؛ RU-24؛ UA-11؛ UA-13). بنابراین، شواهد مقاله از این برداشت پشتیبانی می‌کنند که برخی صورت‌بندی‌های حیثیتی می‌توانند دفاع از بعضی امتیازها را دشوار کنند؛ اما نشان نمی‌دهند که مذاکره یا مصالحه به‌طور کلی ناممکن یا همواره مردود است.

۳. بحث و تحلیل یافته‌ها

دلالت اصلی یافته‌های پژوهش آن است که تهدیدهای مادی و امنیتی در برخی اسناد رسمی، از طریق پیوند با روایت‌های تاریخی و هویتی، معانی مرتبط با منزلت، بازشناسی و شأن جمعی پیدا می‌کنند. اهمیت این نتیجه در اثبات رابطه‌ای علّی و مستقیم میان گفتار رسمی و تصمیم‌های نظامی نیست؛ بلکه در شناسایی سازوکارهای معنایی‌ای است که به‌واسطه آن‌ها تهدید در متن اسناد تعریف و توجیه می‌شود. ازاین‌رو، موضوع تحلیل حاضر اعتبار عینی ادعاهای امنیتی طرفین نیست، بلکه چگونگی صورت‌بندی آن ادعاها در گفتار رسمی است.

این برداشت، تبیین‌های ساختاری روابط بین‌الملل را نفی نمی‌کند، بلکه نشان می‌دهد برای فهم معنای سیاسیِ تهدید باید زمینه‌های مادی را در کنار فرایندهای هویتی و منزلتی بررسی

کرد. نوواقع‌گرایی در توضیح فشارهای ساختاری، رقابت قدرت و معمای امنیت سودمند است، اما به‌تنهایی روشن نمی‌کند که کنشگران این فشارها را چگونه در روایت‌های تاریخی معنا می‌کنند. سازه‌انگاری و ادبیات امنیت هستی‌شناختی بر نقش هویت و مرزبندی میان خود و دیگری در شکل‌گیری ادراک تهدید تأکید دارند، و ادبیات منزلت اهمیت مطالبه جایگاه و احترام را برجسته می‌سازد. کاربست نظریه فرهنگی لیبو در این پژوهش، چارچوبی برای تحلیل پیوند این ابعاد با حساسیت‌های حیثیتیِ مرتبط با احترام، تحقیر و بازشناسی فراهم می‌کند؛ نه آن‌که جایگزین رویکردهای مکمل یا تبیینی تک‌علتی از منازعه باشد.

از نظر تطبیقی، یافته‌ها از حضور برخی سازوکارهای گفتمانی مشترک در دو پیکره حکایت دارند، اما این اشتراک به معنای یکسانیِ محتوای ادعاها، زمینه‌های سیاسی یا موقعیت دو کشور نیست. ارزش مقایسه در این پژوهش، آشکارکردن شباهت‌ها و تفاوت‌های صورت‌بندی تهدید و منزلت است؛ بنابراین، مشابهت در یک سازوکار معنایی نباید به هم‌ارزی سیاسی یا اخلاقی طرفین تعبیر شود.

بازنمایی منفیِ برخی سازش‌ها نیز باید در همین سطح گفتمانی فهمیده شود. چنین بازنمایی‌ای می‌تواند توجیه عمومیِ بعضی امتیازها را دشوارتر کند، اما شواهد موجود درباره مذاکره و راه‌حل‌های سیاسی نشان می‌دهد که امکان دیپلماسی را از اساس منتفی نمی‌سازد. این تفسیر با بحث ادبیات درباره هزینه‌های تعهد علنی و عقب‌نشینی قابل‌طرح است، اما مقاله حاضر اثر این صورت‌بندی‌ها را بر تصمیم‌های واقعی یا نتایج مذاکرات اندازه‌گیری نمی‌کند. در نتیجه، استنباط این بخش به منطق توجیهیِ بازتاب‌یافته در اسناد محدود می‌ماند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر بررسی کرد که روایت‌های تاریخی و هویتی در گفتمان رسمی روسیه و اوکراین چگونه با بازنمایی تهدید، منزلت و بازشناسی پیوند می‌خورند و در چه مواردی سازش یا عقب‌نشینی را در معرض بازنمایی منفی قرار می‌دهند. پاسخ کلی مقاله این است که در بخشی از اسناد بررسی‌شده، تهدیدهای مادی از طریق پیوند با هویت، استقلال، شأن یا آینده جمعی معنایی حیثیتی پیدا می‌کنند؛ در چنین صورت‌بندی‌هایی، برخی امتیازها ممکن است به‌منزله تسلیم، خیانت یا مماشات بازنمایی شوند و سیاست تقابلی در قالب ضرورت دفاعی، اخلاقی یا تاریخی توجیه شود.

بااین‌حال، مضمون این صورت‌بندی‌ها در دو پیکره یکسان نیست. در اسناد روسی، پیوستگی تاریخی و جایگاه روسیه در نظم امنیتی پیرامونی برجستگی بیشتری دارد؛ در اسناد اوکراینی،

استقلال، برابری حاکمیتی و عاملیت سیاسی پررنگ‌تر است. شواهد مربوط به مذاکرات و راه‌حل‌های سیاسی نیز نشان می‌دهد که این صورت‌بندی‌ها به‌خودی‌خود امکان دیپلماسی را منتفی نمی‌کنند.

دستاورد تحلیلی مقاله، به‌کارگیری نظریه فرهنگی لیبو برای بررسی هم‌نشینی تهدیدهای امنیتی با مفاهیم تیموس، منزلت و بازشناسی در گفتار رسمی است. این چارچوب، در کنار توجه به زمینه‌های مادی و هویتی، امکان تحلیل منطق توجیهی اسناد را فراهم می‌کند؛ اما تبیینی تک‌علتی از جنگ یا رفتار سیاسی ارائه نمی‌دهد. همچنین، نتایج مقاله ناظر بر محتوای اسناد رسمی است و به‌تنهایی درباره انگیزه‌های درونی تصمیم‌گیران، پذیرش عمومی روایت‌ها یا اثر علّی آن‌ها بر تصمیم‌های نظامی داوری نمی‌کند.

از آنجا که پژوهش بر ۵۰ سند رسمی در بازه ۲۰۱۴ تا پایان ۲۰۲۲ تکیه دارد، نتایج آن به همین پیکره و دوره زمانی محدود است و برای تعمیم آماری به کل گفتار دو کشور طراحی نشده است. پژوهش‌های آتی می‌توانند با بررسی دوره‌های زمانی دیگر، گونه‌های متنوع‌تری از اسناد و واکنش مخاطبان، روشن کنند که این صورت‌بندی‌ها در چه شرایطی برجسته‌تر می‌شوند و چه نسبتی با روندهای دیپلماتیک و تصمیم‌های سیاسی پیدا می‌کنند.

منابع

فارسی

دهقانی فیروزآبادی, سیدجلال و امیری, مهدی . (۱۳۹۷). زمینه‌یابی سه‌وجهیِ جایگاه قدرت نرم در سیاست خارجی روسیه (۲۰۱۹-۲۰۰۰). **سیاست جهانی**, ۷(۴), ۹۹-۱۳۲. doi: 10.22124/wp.1970.3472

سمیعی اصفهانی، ع.، و فرهمند، س. (۱۴۰۱). تبیین چرایی و چگونگی شکل‌گیری جنگ روسیه و اوکراین بر پایه نظریه «موازنه تهدید». **پژوهش‌های روابط بین‌الملل**، ۱۲(۳)، ۱۰۱–۱۲۸. https://doi.org/10.22034/irr.2022.352245.2231

لاتین

Charrett, C. (2009). **A Critical Application of Securitization Theory: Overcoming the Normative Dilemma of Writing Security**. International Catalan Institute for Peace. https://www.icip.cat/wp-content/uploads/2020/11/wp7_ang.pdf

Chernobrov, D. (2016). Ontological Security and Public (Mis)Recognition of International Crises: Uncertainty, Political Imagining, and the Self. **Political Psychology, 37**(3), 345–360. https://doi.org/10.1111/pops.12334

Guliashvili, N. (2023). National Identity Revisited: Deictic WE in President Zelenskyy's Speeches on Russia-Ukraine War. **Journal of Language and Politics, 22**(6), 779–801. https://doi.org/10.1075/jlp.22106.gul

Hu, C. (2023). A Corpus-Based Study on the Cognitive Construction of Security in Discourse. **Frontiers in Psychology, 13**, Article 1069896. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1069896

Innes, A. (2024). Un-Siloing Securitization: An Intersectional Intervention. **International Politics**. https://doi.org/10.1057/s41311-024-00584-7

Jervis, R. (1978). Cooperation Under the Security Dilemma. **World Politics, 30**(2), 167–214. https://doi.org/10.2307/2009958

Larson, D. W., Paul, T. V., & Wohlforth, W. C. (Eds.). (2014). **Status in World Politics**. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781107444409

Lebow, R. N. (2008). **A Cultural Theory of International Relations**. Cambridge University Press.

Lebow, R. N. (2010). **Why Nations Fight: Past and Future Motives for War**. Cambridge University Press.

Lebow, R. N. (2022). International Relations Theory and the Ukrainian War. **Analyse & Kritik, 44**(1), 111–135.

Leventoğlu, B., & Tarar, A. (2005). Prenegotiation Public Commitment in Domestic and International Bargaining. **American Political Science Review, 99**(3), 419–433. https://doi.org/10.1017/S0003055405051763

Mitzen, J. (2006). Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma. **European Journal of International Relations, 12**(3), 341–370. https://doi.org/10.1177/1354066106067346

Sakwa, R. (2015). **Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands**. I.B. Tauris.

Waltz, K. N. (1979). **Theory of International Politics**. Addison-Wesley Publishing Company.

Wendt, A. (1999). **Social Theory of International Politics**. Cambridge University Press.

اسناد رسمی روسیه (Russian Official Documents)

Executive Office of the President of the Russian Federation. (2020, July 26). **Telephone Conversation with President of Ukraine Vladimir Zelensky**. Kremlin. [RU-24] http://en.kremlin.ru/events/president/news/63738

Putin, V. (2014, March 1). **Appeal to the Federation Council on the Use of Armed Forces in Ukraine**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-17] http://en.kremlin.ru/events/president/news/20353

Putin, V. (2014, March 18). **Address by the President of the Russian Federation**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-01] http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603

Putin, V. (2014, March 18). **Meeting in Support of Crimea's Accession to the Russian Federation: "We Are Together!"** Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-02] http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604

Putin, V. (2014, April 17). **Direct Line with Vladimir Putin**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-03] http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796

Putin, V. (2014, May 9). **Speech at Gala Concert to Mark the 69th Anniversary of Victory in the Great Patriotic War and 70th Anniversary of the Liberation of Sevastopol from Nazis**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-04] http://en.kremlin.ru/events/president/news/21002

Putin, V. (2014, August 29). **Seliger 2014 National Youth Forum**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-05] http://en.kremlin.ru/events/president/news/46507

Putin, V. (2014, December 4). **Presidential Address to the Federal Assembly**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-06] http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173

Putin, V. (2015, March 18). **Concert Celebrating Crimea and Sevastopol's Reunification with Russia**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-07] http://en.kremlin.ru/events/president/news/47881

Putin, V. (2015, April 16). **Direct Line with Vladimir Putin**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-18] http://en.kremlin.ru/events/president/news/49261

Putin, V. (2015, December 17). **Vladimir Putin's Annual News Conference**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-19] http://en.kremlin.ru/events/president/news/50971

Putin, V. (2017, May 30). **Vladimir Putin's Interview with Le Figaro**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-20] http://en.kremlin.ru/events/president/news/54638

Putin, V. (2018, June 7). **Direct Line with Vladimir Putin**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-21] http://en.kremlin.ru/events/president/news/57688

Putin, V. (2018, December 20). **Vladimir Putin's Annual News Conference**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-22] http://en.kremlin.ru/events/president/news/59455

Putin, V. (2019, March 18). **Meeting with the Public of Crimea and Sevastopol**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-08] http://en.kremlin.ru/events/president/news/60090

Putin, V. (2019, June 20). **Answers to Journalists' Questions Following Direct Line**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-23] http://en.kremlin.ru/events/president/news/60795

Putin, V. (2020, March 18). **Ceremony to Present State Decorations**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-09] http://en.kremlin.ru/events/president/news/63017

Putin, V. (2020, December 17). **Vladimir Putin's Annual News Conference**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-25] http://en.kremlin.ru/events/president/news/64671

Putin, V. (2021, July 12). **Article by Vladimir Putin: "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians"**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-10] http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181

Putin, V. (2022, February 21). **Address by the President of the Russian Federation**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-12] http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828

Putin, V. (2022, February 24). **Address by the President of the Russian Federation**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-13] http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843

Putin, V. (2022, March 18). **Concert Marking the Anniversary of Crimea's Reunification with Russia**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-14] http://en.kremlin.ru/events/president/news/68016

Putin, V. (2022, September 21). **Address by the President of the Russian Federation**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-15] http://en.kremlin.ru/events/president/news/69388

Putin, V. (2022, December 31). **New Year Address to the Nation**. Executive Office of the President of the Russian Federation (Kremlin). [RU-16] http://en.kremlin.ru/events/president/news/70290

President of the Russian Federation. (2021, July 2). **National Security Strategy of the Russian Federation** (Decree No. 400). Official Portal of Legal Information. [RU-11] https://rusmilsec.blog/wp-content/uploads/2021/08/nss_rf_2021_eng_.pdf

اسناد رسمی اوکراین (Ukrainian Official Documents)

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019, August 21). **Strategy for Promoting the Ukrainian Language until 2030: "Strong Language—Successful State"**. Official Website of the Cabinet of Ministers of Ukraine. [UA-24] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-p#Text

National Security and Defense Council of Ukraine. (2020, September 14). **National Security Strategy of Ukraine: "Human Security—Security of the Country"** (Decree No. 392/2020). Official Website of the President of Ukraine. [UA-02] https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037

Office of the President of Ukraine. (2020, July 26). **President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy Had a Phone Conversation with President of the Russian Federation Vladimir Putin**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-13] https://www.president.gov.ua/en/news/prezident-ukraini-volodimir-zelenskii-proviv-telefonnu-rozmo-62433

Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 5). **Law of Ukraine "On Education"** (No. 2145-VIII). Official Website of the Verkhovna Rada of Ukraine. [UA-01] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?lang=en

Verkhovna Rada of Ukraine. (2019, April 25). **Law of Ukraine "On Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language"** (No. 2704-VIII). Official Website of the Verkhovna Rada of Ukraine. [UA-23] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19

Zelenskyy, V. (2020, March 8). **Interview by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy with The Guardian**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-11] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-guardian-60085

Zelenskyy, V. (2020, June 22). **Skype Interview of Volodymyr Zelenskyy to The Globe and Mail: Full Text**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-12] https://www.president.gov.ua/en/news/skype-intervyu-volodimira-zelenskogo-kanadskomu-vidannyu-glo-61769

Zelenskyy, V. (2020, September 15). **Interview of Volodymyr Zelenskyy to Wiener Zeitung**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-14] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-volodimira-zelenskogo-vidannyu-wiener-zeitung-63633

Zelenskyy, V. (2020, September 23). **Interview of the President of Ukraine to the Slovak Economic Media Outlet Hospodárske noviny**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-15] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-slovackomu-ekonomichnomu-vidann-63881

Zelenskyy, V. (2020, October 6). **Interview of the President of Ukraine to Politico Europe**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-17] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-yevropejskomu-vidannyu-politico-64289

Zelenskyy, V. (2020, October 20). **Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine on the Internal and External Situation of Ukraine**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-03] https://www.president.gov.ua/en/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-do-verho-64717

Zelenskyy, V. (2020, December 19). **Interview of Volodymyr Zelenskyy for The New York Times**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-16] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-volodimira-zelenskogo-new-york-times-65705

Zelenskyy, V. (2021, February 1). **Interview of the President of Ukraine for the Axios Program Broadcast on the HBO Platform**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-18] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-programi-axios-sho-vihodit-na-p-66313

Zelenskyy, V. (2021, April 16). **Interview of the President of Ukraine to Le Figaro Newspaper**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-19] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-gazeti-le-figaro-68029

Zelenskyy, V. (2021, June 1). **Interview of the President of Ukraine to Frankfurter Allgemeine Zeitung**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-21] https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-nimeckomu-vidannyu-frankfurter-68757

Zelenskyy, V. (2021, August 24). **Speech by President Volodymyr Zelenskyy on the Occasion of the 30th Anniversary of Ukraine's Independence**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-04] https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-30-yi-rich-70333

Zelenskyy, V. (2021, December 14). **Volodymyr Zelenskyy in an Interview for La Repubblica: Russia Threatens Ukraine to Blackmail the West**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-20] https://www.president.gov.ua/en/news/volodimir-zelenskij-v-intervyu-la-repubblica-rosiya-pogrozhu-72009

Zelenskyy, V. (2019, December 10). **Volodymyr Zelenskyy: The Most Important Victory for Me Is That We Have Agreed to Release Captives on the Principle "All for All" by December 31**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-22] https://www.president.gov.ua/en/news/volodimir-zelenskij-dlya-mene-najgolovnisha-peremoga-mi-domo-58809

Zelenskyy, V. (2022, February 19). **Speech by the President of Ukraine at the 58th Munich Security Conference**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-05] https://www.president.gov.ua/en/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-58-j-myunhenskij-konferenciyi-72997

Zelenskyy, V. (2022, February 24). **Address by the President of Ukraine**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-06] https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-73137

Zelenskyy, V. (2022, February 27). **Appeal to Foreign Citizens to Help Ukraine in Fighting Against Russia's Aggression**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-07] https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-do-gromadyan-inozemnih-derzhav-yaki-pragnut-dopom-73213

Zelenskyy, V. (2022, March 16). **Address by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy to the US Congress**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-08] https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-pered-kong-73609

Zelenskyy, V. (2022, March 20). **Speech by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy in the Knesset**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-09] https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-kneseti-73701

Zelenskyy, V. (2022, March 25). **Speech by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy at a Meeting of the European Council**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-25] https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-na-zasidan-73809

Zelenskyy, V. (2022, March 31). **Speech by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy in the Australian Parliament**. Official Website of the President of Ukraine. [UA-10] https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-parlamen-73993.